

Πρότυπα – Είδωλα

Πρότυπα είναι διάφορες στάσεις και τρόποι ζωής που έχουν θετική ή αρνητική επίδραση στην ψυχοσύνθεση και τη συμπεριφορά των νέων κυρίως ανθρώπων. Υπάρχουν δηλαδή πρότυπα προς μίμηση και πρότυπα προς αποφυγή, οπότε η επιλογή τους εναπόκειται στην κρίση του καθενός. Ακόμα πρότυπα είναι συγκεκριμένα πρόσωπα που μας εμπνέουν τον σεβασμό και τη διάθεση να τα μιμηθούμε γιατί αντιπροσωπεύουν ηθικές ή πνευματικές αξίες της κοινωνίας και του πολιτισμού μας.

Γενικότερα μπορούμε να αντλούμε πρότυπα και ως έθνος ή κοινωνία από την ιστορία, όπως είναι τα ηρωικά παραδείγματα ανθρώπων ή λαών, τα πρότυπα κοινοτικής-πολιτικής οργάνωσης, οικονομικής ανάπτυξης αλλά και πρότυπα αισθητικά, καλλιτεχνικά, πολιτιστικά, αθλητικά, στρατιωτικά κ.α.

Είδωλα αντίθετα είναι διάσημα πρόσωπα, όπως καλλιτέχνες, ηθοποιοί, τραγουδιστές, αθλητές, μοντέλα κ.α. που γίνονται αντικείμενο θαυμασμού ή λατρείας από το νεανικό κυρίως κοινό σε σημείο μάλιστα μαζικής ψύχωσης ή και υστερίας. Πρόκειται δηλαδή για εφηβικά ή νεανικά ινδάλματα που παράγει η «βιομηχανία του θεάματος» και προωθεί με το κατάλληλο μάρκετινγκ το σύνολο των media για εμπορικούς λόγους. Η προβολή τους ακολουθεί τις επιταγές της μόδας και τη λογική της μαζικής κατανάλωσης, γι' αυτό χρειάζεται και η διαρκής ανανέωσή τους. Επομένως η δόξα τους και η αξία χρήσης τους είναι περιορισμένη γιατί "το άστρο τους σβήνει γρήγορα" και οι θαυμαστές τους ωριμάζουν κάποτε, ενώ δε συμβαίνει το ίδιο με τα αληθινά πρότυπα στη ζωή, τα οποία αντιπροσωπεύουν διαφορετικές και περισσότερο διαχρονικές αξίες.

Συντελεστές δημιουργίας προτύπων. Η κοινωνία περνά τα πρότυπά της μέσα από :

- ❖ την οικογένεια : οι γονείς με τη συμπεριφορά τους αποβαίνουν αρνητικά ή θετικά πρότυπα.
- ❖ το σχολείο (περιεχόμενο σπουδών, συμπεριφορά εκπαιδευτικών).
- ❖ τα Μ. Μ. Ε. (προβολή και δημιουργία ηρώων, ειδώλων).
- ❖ το κοινωνικό περιβάλλον (φιλίες, διαπροσωπικές σχέσεις, επαγγελματικό περιβάλλον).
- ❖ το πολιτιστικό παρελθόν (η παράδοση, η ιστορία).
- ❖ τους πολιτιστικούς φορείς (θέατρο, κινηματογράφος, τέχνες).
- ❖ από κοινά αποδεκτά πρότυπα(καλλιτέχνες, πολιτικούς, πνευματικούς ανθρώπους).

Πρότυπα και νέοι :

A. άποψη: οι νέοι δεν παρασύρονται από τα πρότυπα της εποχής :

- ✓ οι σημερινοί νέοι δεν ασχολούνται, δεν συνδέονται με τα κίβδηλα (ψεύτικα) πρότυπα της εποχής
- ✓ αντιδρούν στα κενά περιεχομένου πρότυπα και δημιουργούν δικά τους νεανικά «αντι-πρότυπα».
- ✓ δεν χειραγωγούνται από τα τηλεοπτικά πρότυπα
- ✓ δεν είναι δέσμιοι καμιάς αυθεντίας, γιατί χρησιμοποιούν τη σκέψη τους θετικά.

B. άποψη: οι νέοι σήμερα παρασύρονται από τα κίβδηλα (ψεύτικα) πρότυπα της εποχής :

- ✓ οι νέοι δεν έχουν ολοκληρωμένη ενημέρωση και διαπαιδαγώγηση από οικογένεια και σχολείο για τους κινδύνους αυτών των προτύπων.

- ✓ μη παροχή σωστής παιδείας · η ημιμάθεια είναι χειρότερη από την αμάθεια.
- ✓ η νεολαία είναι άπειρη, έχει άγνοια πάνω στα προβλήματα της εποχής μας.
- ✓ τάση των νέων για άκριτη αμφισβήτηση όλων των προτύπων, εξαιτίας της προσπάθειας να αποδεσμευτούν από το κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον.

Τα θετικά πρότυπα που πρέπει να προβάλλονται (με βάση τα προβλήματα της εποχής μας) :

- του ιδεολόγου, του ατόμου με ηθικές αξίες και ιδανικά (εποχή : κρίση αξιών και ιδεολογιών, υλιστική νοοτροπία).
- του αγωνιστή (εποχή : παθητικότητα, εφησυχασμός, ατομικισμός, πολιτική αλλοτρίωση).
- του ατόμου με υγιή πολιτική συνείδηση (εποχή : «οπαδοποίηση», πελατειακές σχέσεις ανάμεσα σε κράτος και πολίτη, κομματικός φανατισμός).
- του πνευματικού ανθρώπου (εποχή : κυριαρχία ειδώλων, αδιαφορία για την πνευματική καλλιέργεια).
- του ολοκληρωμένου (ηθικά και πνευματικά) επιστήμονα (εποχή : εξειδίκευση, τεχνοκρατική αντίληψη).
- του ανθρώπου με οικολογικές ευαισθησίες (εποχή : οικολογική κρίση, φαινόμενο θερμοκηπίου, τρύπα του όζοντος...).
- του φιλειρηνιστή (εποχή : πυρηνική απειλή, εξοπλισμοί, έξαρση εθνικισμού).
- του ατόμου με οικουμενική συνείδηση (εποχή : παγκοσμιοποίηση φαινομένων και προβλημάτων).

Τα αρνητικά πρότυπα που προβάλλονται στις μέρες μας :

- του ευτυχισμένου καταναλωτή (που ταυτίζει το «είναι» με το «έχειν» και διακατέχεται από πνεύμα υλικού ευδαιμονισμού).
- του οικονομικά και επαγγελματικά επιτυχημένου (με χρήση αθέμιτων μέσων και ελάσσονος μόχθου)
- του εξειδικευμένου τεχνοκράτη που είναι προσαρμοσμένος στις απαιτήσεις της σύγχρονης ανταγωνιστικής εποχής επιδιώκει υπεραμοιβές, την απόκτηση κοινωνικοοικονομικής δύναμης, την αναβάθμιση του γοήτρου του, ενεργεί δίχως κοινωνικές, περιβαλλοντικές .κ.ά. ευαισθησίες..
- του ατομικιστή, που επιδιώκει λύσεις χωρίς συλλογική δράση και δε συμμετέχει στα κοινωνικά κινήματα.
- του ατόμου που εξιδανικεύει τη σωματική διάσταση και αδιαφορεί για την ηθική και πνευματική πτυχή της προσωπικότητάς του.
- πρότυπα βίας.
- τα είδωλα, αστέρες της τέχνης και του αθλητισμού, πρότυπα κατασκευασμένα που προωθούνται από το οικονομικό και κοινωνικό κατεστημένο για λόγους εμπορευματοποίησης και αποπροσανατολισμού των πολιτών.

Οι λόγοι της κατασκευής ειδώλων :

1. Τα αίτια του φαινομένου είναι κυρίως οικονομικά. Πρωταρχικός στόχος της κατασκευής των ειδώλων είναι η αύξηση των κερδών για τους κατασκευαστές τους. Η προβολή τους δημιουργεί στο κοινό τεχνητές ανάγκες είτε για την «απόλαυση» του ίδιου του ειδώλου, είτε για την ιδιοποίηση του προϊόντος, που αυτό διαφημίζει το διαφημιζόμενο προϊόν επενεργεί υποσυνείδητα στον καταναλωτή : νομίζει πως, αν το αποκτήσει, θα μοιάσει με το είδωλο που το διαφημίζει].
2. Ορισμένες κοινωνίες τα χρησιμοποιούν ως «κατασταλτικό» κατά της πνευματικής, πολιτικής και ηθικής ανησυχίας. Όταν μια κοινωνία δεν έχει ή δεν θέλει να προβάλλει ήρωες-πρότυπα,

προωθεί στους νέους είδωλα, φτηνά υποκατάστατα. Το είδωλο καλείται να καλύψει τα υπαρξιακά κενά, τα ιδεολογικά αδιέξοδα, τις πνευματικές ανησυχίες και τους προσωπικούς προβληματισμούς των νέων. Όταν μια κοινωνία δε θέλει να της θέτουν οι νέοι ερωτήματα, τους προσφέρει ως ηρεμιστικό τα είδωλα.)

Ποια είναι η αξία των θετικών προτύπων;

- ❖ Διαμόρφωση υγιούς, ανεξάρτητης και ολοκληρωμένης προσωπικότητας. Ο θαυμασμός και η μίμηση των ανθρώπων που έχουν ευδοκιμήσει στον κοινωνικό χώρο βοηθά τους νέους να αναπτύξουν αξιόλογη και σεβαστή στην κοινωνία προσωπικότητα, να καταξιωθούν και οι ίδιοι και να γνωρίσουν την εκτίμηση και την αναγνώριση.
- ❖ Τα πρότυπα αναπτύσσουν την κριτική σκέψη και την πρωτοβουλία των νέων. Εμπνέουν τη νεανική ψυχή και ανοίγουν δρόμους προσωπικής έκφρασης και αυτενέργειας. Ενθαρρύνουν τη δημιουργικότητα και καλλιεργούν την αγωνιστικότητά τους. Προσφέρουν, έτσι, τη δύναμη της αυτοπεποίθησης, την πίστη στη ζωή και στην αξία του ανθρώπου.
- ❖ Τα πρότυπα αποτελούν υποδείγματα αρετής και ηθικοποιούν τους νέους, γιατί εμφυσούν ηθικές αρχές και υγιείς αξίες που προσφέρουν στήριγμα στη νεανική ύπαρξη και συμβάλλουν στη θετική διάπλαση του χαρακτήρα της. Ακόμη, σημαντική είναι η συμβολή τους στην υπευθυνοποίηση των νέων.
- ❖ Προσφέρουν ιδανικά στους νέους, ηθικά ερείσματα που νοσηματοδοτούν την ύπαρξη και αποτελούν ευκαιρία δημιουργικής έκφρασης της νεανικής ορμής και αγωνιστικότητας. Οι νέοι πάντα χρειάζονται μια πίστη, ένα όραμα που θα φωτίσει και θα οδηγήσει τη ζωή τους (ειδικά οι νέοι της εποχής μας).
- ❖ Η ταύτιση με τα πρότυπα συμβάλλει στην ομαλή κοινωνικοποίηση των νέων, γιατί εμπνέει το σεβασμό στις αρχές και στις αξίες του κοινωνικού συνόλου και καλλιεργεί την κοινωνική και πολιτική συνείδηση. Οι νέοι αναπτύσσουν το ιδανικό της προσφοράς στο κοινωνικό σύνολο και συντελούν στην ανάπτυξη του πολιτισμού ως εργαζόμενοι, επιστήμονες, καλλιτέχνες κτλ. Υιοθετούν, ακόμη, το όραμα της ανθρωπιστικής ανάπτυξης της κοινωνικής δομής και συμμετέχουν σε κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες για την υλοποίησή του. Ειδικότερα:
 - Με τους κοινωνικούς αγώνες: ευαισθητοποιείται το σύνολο των πολιτών για σημαντικά ζητήματα. . υλοποιούνται οι κοινωνικές αξίες (ισότητα, ισοτιμία, ισοπολιτεία, αξιοκρατία κ.λπ.) , επέρχονται κοινωνικές αλλαγές και ο σταδιακός μετασχηματισμός θεσμών και δομών.
 - Ο αγώνας για τα ιδανικά της δημοκρατίας συντελεί: στη διαμόρφωση της πολιτικής συνείδησης (που ευνοεί την πολιτικοποίηση και αποτρέπει την κομματικοποίηση του ατόμου), στη δημιουργία ενεργών πολιτών και όχι απλών υπηκόων . στην ανάπτυξη πνεύματος συμμετοχής στα κοινά . στον εκδημοκρατισμό της πολιτικής ζωής , στην κατοχύρωση των πολιτικών δικαιωμάτων, στον έλεγχο των αυθαιρεσιών της εξουσίας.
 - Με τις προσπάθειες πραγμάτωσης των πανανθρώπινων ιδανικών: αναπτύσσεται πνεύμα οικουμενικής συνείδησης, οι λαοί απαλλάσσονται από τοπικιστικές, ρατσιστικές και εθνικιστικές αντιλήψεις ,εδραιώνεται η αλληλεγγύη, η ισοτιμία, η συνεργασία και η ειρήνη μεταξύ των λαών.
- ❖ Η σύνδεση με πρότυπα από το χώρο της ιστορίας καλλιεργεί την ιστορική συνείδηση των νέων και αναπτύσσει το εθνικό τους φρόνημα. Παράλληλα, η πολιτισμική ενοποίηση του πλανήτη στην εποχή μας είναι συντελεστής της γνωριμίας του νέου με αξιόλογες μορφές από το διεθνή χώρο. Το γεγονός αυτό ενθαρρύνει το σεβασμό στον πολιτισμό των άλλων λαών, το πνεύμα του κοσμοπολιτισμού και την καλλιέργεια της διεθνιστικής συνείδησης των νέων.

Αίτια επικράτησης αρνητικών προτύπων :

- Οικονομικά συμφέροντα (οικονομικό κέρδος)
- Πολιτικά συμφέροντα (χειραγώγηση)
- Ελλιπής παιδεία
- Οικογένεια (αδιαφορία, υπερπροστασία)
- Πνευματική και ηθική κρίση της εποχής μας (προβολή χρήματος, έλλειψη αξιών, ενδιαφέρον για τη σωματική και μόνο ανάπτυξη).
- διάδοση των προτύπων από τα Μ. Μ. Ε. και τον Τύπο(διαφημίσεις, σήριαλ, ταινίες).
- ξενομανία, μιμητισμός

Συνέπειες των αρνητικών προτύπων :

(για το άτομο :)

- εμποδίζουν την πνευματική καλλιέργεια.
- δημιουργούν καταναλωτικό πνεύμα.
- περιορίζουν τον ιδιαίτερο – προσωπικό τρόπο έκφρασης και αποπροσανατολίζουν τους νέους.
- δημιουργούν φανατισμό : οι άνθρωποι γίνονται μονόπλευροι, αδιάλλακτοι, αυξάνεται η βία και η εγκληματικότητα.
- δυσκολία ομαλής κοινωνικής συνύπαρξης, στρεβλή κοινωνικοποίηση.
- δημιουργία άγχους, ανασφάλειας, ψυχολογικών προβλημάτων.

(για την κοινωνία :)

- οικονομική εκμετάλλευση.
- κρίση κοινωνικών θεσμών.
- Αύξηση των φαινομένων κοινωνικής παθογένειας (εγκληματικότητα, βία, ρατσισμός, καταφυγή στα ναρκωτικά και το αλκοόλ).
- αδυναμία της πολιτείας να χρησιμοποιήσει δημιουργικά ένα μέρος της νεολαίας της.

Τα αρνητικά πρότυπα και οι επιπτώσεις τους στην κοινωνία:

Τα περισσότερα αρνητικά πρότυπα της εποχής μας απορρέουν από τον καταναλωτικό τρόπο ζωής ο οποίος επιφέρει την απαξίωση των ηθικών αρχών και των κοινωνικών κανόνων. Ενσάρκωση αυτών των αρνητικών προτύπων είναι ορισμένοι «ανθρώπινοι τύποι» και χαρακτήρες όπως ο απρόσωπος άνθρωπος της μάζας, ο αδιάφορος πολίτης, ο παθητικός καταναλωτής, ο απαθής τηλεθεατής, ο φανατικός οπαδός ομάδας, θρησκείας ή κόμματος κα. Η μίμησή τους είναι άλλοτε συνειδητή και εκφράζει την αντίδραση των νέων στην εποχή τους και άλλοτε προϊόν παρόρμησης και εκφράζει την αδιάφορη στάση τους γενικά στην κοινωνία. Τα αρνητικά πρότυπα αποδομούν τους θεσμούς και τις αξίες της κοινωνίας, απειλούν τη συνοχή της, τη συνεργασία και αλληλεγγύη των μελών της ή καταλύουν την έννομη τάξη και ειρήνη. Έτσι πληθαίνουν τα φαινόμενα ανομίας, παραβατικότητας και ανεξέλεγκτης βίας από άτομα ή ομάδες, που δεν κατανοούν την ανάγκη να αποδεχτούν τα θεμιτά πρότυπα και τις συλλογικές αξίες που πρεσβεύει η κοινωνία της εποχής τους.

Τα αρνητικά πρότυπα και οι επιπτώσεις τους στους νέους:

Τα αρνητικά πρότυπα επιδρούν στην ψυχосύνθεση των ανθρώπων από μικρή ηλικία, όταν είναι ακόμη παιδιά ή έφηβοι, υποβάλλουν τη συμπεριφορά τους, ενώ σε μερικές μάλιστα

περιπτώσεις διαμορφώνουν και τον χαρακτήρα τους. Οι νέοι υιοθετούν πιο εύκολα αυτά τα πρότυπα γιατί δεν έχουν την ωριμότητα να τα κρίνουν ορθολογικά, να τα αξιολογήσουν αρνητικά, ώστε να τα απορρίψουν, οπότε αρκούνται στην εύκολη πρόσληψη που είναι η μίμησή τους. Έτσι ασχολούνται υπερβολικά με την εμφάνισή τους, ακολουθούν γενικά τη μόδα με τις φίρμες εισαγωγής, μιμούνται διασημότητες (fashion icon) ή ανθρώπους του θεάματος, που προβάλλει το τηλεοπτικό star system, κυρίως από την ανάγκη να επιβεβαιώσουν τον εαυτό τους και να αποκτήσουν κάποια ταυτότητα. Θέλουν να είναι αναγνωρίσιμοι και να θεωρούνται "επιτυχημένοι", για αυτό επενδύουν περισσότερο στην εικόνα του εαυτού τους (φαίνεσθαι) και λιγότερο στην καλλιέργεια των αρετών τους (είναι). Όμως δεν μπορούν να ιεραρχήσουν και να ικανοποιήσουν όλες τις επιθυμίες τους, οπότε νιώθουν συχνά απογοήτευση και απαισιοδοξία. Το αποτέλεσμα είναι είτε να απομονώνονται κοινωνικά, να απέχουν από τα κοινά και να απαξιώνουν την πολιτική δημοκρατία, είτε να εκτονώνονται βίαια στο περιβάλλον τους (σχολικός εκφοβισμός, παραβατικότητα, χουλιγκανισμός κ).

Πώς μεταδίδονται τα αρνητικά πρότυπα στους νέους;

Στο περιβάλλον της οικογένειας, πολλές κακές συνήθειες των γονέων ή ακόμα και οι ίδιοι γονείς γίνονται αρνητικά πρότυπα και ασκούν καταλυτική επίδραση στον τρόπο ζωής και τη συμπεριφορά των παιδιών. Τα παιδιά προσαρμόζονται εύκολα σ' αυτό το ιδιαίτερο κλίμα και νιώθουν την ανάγκη να μιμηθούν τα γονεϊκά τους πρότυπα για να αποκτήσουν κάποια ταυτότητα. Παράλληλα η τηλεόραση κατηγορείται, και όχι άδικα, για τα καταναλωτικά - υλιστικά πρότυπα που προβάλλει με τις πολλές διαφημίσεις, τις τηλεπωλήσεις, αλλά και την υποκουλτούρα εκπομπών, όπως είναι τα reality shows, οι "σαπουνόπερες" κ. Ένα άλλο χαρακτηριστικό στην παρεχόμενη πληροφόρηση από πολλά μέσα, κυρίως έντυπα, είναι και η ιδεολογική προπαγάνδα, που εξυπηρετεί πολιτικούς στόχους κομμάτων και υποβιβάζει τη νοημοσύνη των ανθρώπων κάνοντάς τους άβουλα όντα ή φανατικούς οπαδούς.

Ακόμα η σύγχρονη τεχνολογία επικοινωνιών με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης συνέβαλλε στην απαξίωση πολλών αρετών κοινωνικού χαρακτήρα, όπως η αληθινή φιλία, η οικειότητα, η ανθρωπιά, η αγάπη, γιατί περιορίσε την εξωστρέφεια της κοινωνικής μας ζωής και τις επαφές μας με τους άλλους ανθρώπους σε μια διαδικτυακού τύπου επικοινωνία, όπου όλοι μπορούν να μιλούν με όλους αλλά μηχανικά και απρόσωπα. Οι σύγχρονοι χρήστες του διαδικτύου εξοικειώνονται από πολύ μικρή ηλικία με ένα εικονικό περιβάλλον, οπότε βιώνουν πλαστά συναισθήματα σχέσεων, πριν να δουν και να κατανοήσουν τον αληθινό κόσμο που τους περιβάλλει. Έτσι η προσαρμογή τους στην κοινωνία και η αντίδραση τους γενικότερα στη ζωή διατηρεί την ομοιομορφία της μάζας και χάνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που έχει μια ξεχωριστή ύπαρξη, όπως πρέπει να είναι ο κάθε λογικός και συναισθηματικός άνθρωπος.

Πώς μπορούμε να επιλέξουμε τα σωστά πρότυπα;

Ένας είναι ο τρόπος να επιλέξουμε τα σωστά πρότυπα στη ζωή μας. Η κρίση του καθενός. Αν ο άνθρωπος δεν έχει αυτή την ιδιαίτερη ικανότητα να κρίνει, να συγκρίνει, να αξιολογεί, τότε είναι αποκλειστικά υπεύθυνος για ό,τι περνάει, για ό,τι κάνει και για ό,τι είναι τελικά. Ακόμα κι αν δε βρεθεί στο καλύτερο οικογενειακό ή κοινωνικό περιβάλλον, πρέπει να κάνει τις επιλογές του εκούσια, να νιώσει την ανάγκη να βελτιώσει τον εαυτό του και παράλληλα τους όρους της ζωής του. Πρότυπα υπάρχουν για όλους, αρκεί να έχουμε τη σύνεση να το καταλάβουμε και τη θέληση να τα μιμηθούμε. Ωστόσο τον κύριο ρόλο στη ζωή μας, απ' όταν είμαστε παιδιά, τον έχει η οικογένεια και συμπληρωματικά το σχολείο και τα Μ.Μ.Ε.. Ευθύνη λοιπόν τόσο των γονέων, όσο και των δασκάλων ή καθηγητών στο σχολείο δεν είναι να

υποδεικνύουν κάθε φορά και κάποιο άλλο πρότυπο, αλλά να είναι πρότυπα οι ίδιοι, γιατί ο καλύτερος τρόπος για να διδάξεις και να διαπαιδαγωγήσεις σωστά τους νέους είναι το παράδειγμα δηλαδή το ηθικό πρότυπο που αντιπροσωπεύεις. Διαφορετικά ας αφήσουν τους νέους να κάνουν οι ίδιοι επιλογή προτύπων. Η ωριμότητα της σκέψης δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο των μεγάλων. Από την άλλη τα Μ.Μ.Ε. έχουν ευθύνη να περιορίσουν δραστικά την προβολή αρνητικών προτύπων και να προβάλλουν σταθερά και με συνέπεια πρότυπα θετικά για το άτομο και την κοινωνία.